

Шановна редакціє журналу "Початкова школа"! Надсилаю свою статтю, яка, сподіваюсь, актуальна. В дні обговорення проекту Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про захист суспільної моралі", на мій погляд, авторська методика та власний практичний доробок буде доречним для впровадження в практику сучасної початкової школи.

Оксана ГОРДІЙЧУК,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та методики початкової освіти
факультету педагогіки, психології та соціальної роботи
Чернівецького національного університету імені Ю.Федьковича

Концептуально-методичні основи роботи над мультфільмами в початковій школі як вимога часу

Відомо – основними джерелами (відповідно до статті 5 Закону України "Про захист суспільної моралі"), що формують чинники впливу на суспільну мораль, є: сім'я, держава, церква, заклади освіти, література, мистецтво і кінематограф, засоби масової інформації (ЗМІ), реклама, Інтернет та нові засоби телекомунікації.

Тривала багаторічна педагогічна та наукова діяльність, спостереження та аналіз психолого-педагогічного характеру змусили нас звернути увагу на вплив одного з видів кіномистецтва на свідомість і формування характеру молодшого школяра. Йдеться про мультиплікацію, а точніше – про готовність педагога використовувати її в навчально-виховному процесі задля "відродження духовних цінностей українського народу, захисту та примноження культурного надбання, збереження національної та культурної спадщини, підтримки розвитку культури і мистецтва, що в кінцевому підсумку інтегрується у створення умов для реалізації творчого потенціалу людини та суспільства, забезпечення рівних можливостей для всіх громадян України у задоволенні культурно-духовних потреб" [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковане вирішення цієї проблеми. Теоретико-методологічні засади дослідження професійно-мистецької підготовки майбутнього вчителя початкових класів становлять наукові положення О.Бузової, А.Козир, О.Рудницької, О.Шевнюк, О.Шолокової та ін. На жаль, нині науково-педагогічні розробки в окресленому нами аспекті лише починають досліджуватися, а системні теоретичні дослідження поки що поодинокі.

Мета публікації полягає в обґрунтуванні авторських концептуально-методичних основ роботи над мультиплікаційними фільмами в початковій школі.

Так, незаперечний той факт, що телеперегляду молодший школяр надає перевагу, зокрема, мультиплікаційним фільмам, позаяк вони близькі дітям окресленого віку. Це пояснюється тим, що анімація значно покращує доступ до інформації, підвищує ефектив-

ність та мотивацію навчання, забезпечує нові шляхи подання інформації, які полегшують її розуміння, дають змогу для випробування власних ідей та проектів, учні стають впевненішими, здатними вирішувати проблеми самотужки.

Насамперед варто зазначити, що роботу над мультиплікаційними фільмами в початковій школі пропонують здійснювати автори (Л.М.Масол, О.В.Гайдамака, Н.В.Очеретяна, О.М.Дмитренко) рекомендованої Міністерством освіти і науки України Програми навчального предмета "Мистецтво", що інтегрує *музичну, образотворчу та мистецько-синтетичну змістові лінії*. Аналіз Пояснювальної записки та тематичного змісту підручників "Мистецтво" для учнів початкової школи свідчить про те, що провідними ідеями програми є: *синтетичність, синкретичність, інтегрованість, цілісність, єдність*.

За Великим тлумачним словником сучасної української мови ключові поняття трактуються наступним чином: *синтетичність* – органічне поєднання різних елементів у чому-небудь цілому [1, с. 1318]; *синкретичність* – поєднання в собі різнорідних, нерозчленованих елементів [1, с.1317]; *інтегрованість* – об'єднаність, комплексність [1, с.500]; *цілісність* – як внутрішня єдність, сприймається як єдине ціле [1, с.1587]; *єдність* – тісний зв'язок, згуртованість, цілісність, неподільність [1, с. 361] тощо.

Реалізація мистецько-синтетичної змістової лінії передбачає ознайомлення учнів початкової школи ще з трьома видами мистецтва, а саме: *хореографічним, театральним, кіномистецтвом*, де вирізняють такі види фільмів: *художні, документальні, мультиплікаційні (анімаційні)*.

Позаяк предмет наукового інтересу та цієї публікації складають мультиплікаційні фільми, спробуємо обґрунтувати авторське бачення концептуально-методичних основ роботи вчителя початкових класів саме з цим видом кіномистецтва.

Так, мультиплікаційні фільми в перекладі від латинського *multiplicato* означають – розмноження, збільшення,

зростання; латинського *anima* – душа і похідного французького *animation* – оживлення. В Україні мультиплікаційне кіно започаткував М. Левандовський у 1927 році фільмом "Казка про солом'яного бичка" [3, с. 156]. Нині відомі такі *жанрові різновиди мультиплікації / анімації*: графічна (мальована); об'ємна (матеріальна); комп'ютерна.

Вважаємо: концептуальну основу окресленої в публікації методики, насамперед, визначають наступні *провідні принципи* роботи над мультиплікацією в початковій школі, які чітко простежуються з Пояснювальної записки Програми навчального предмета "Мистецтво" (Л.М.Масол):

- органічний взаємозв'язок універсального (*загальнолюдського, полікультурного*), національного (*державного*) та регіонального (*етнолокального, характерного лише для окремих етнічних спільнот*) компонентів;

- забезпечення емоційно-ціннісного ставлення, цілісності мистецьких уявлень і знань, художньо-творчих умінь засобами анімації;

- реалізація синтезу мистецтв шляхом об'єднання знань учнів з різних видів мистецтв у рамках анімаційного фільму;

- застосування варіативних форм, методів, прийомів і засобів у системі роботи з молодшими школярами над анімацією;

- зв'язок навчальної та позаурочної естетико-виховної роботи;

- здійснення компетентнісного підходу.

Щодо останнього принципу, то в процесі перегляду та деталізованої роботи педагога над мультиплікаційним фільмом вважаємо необхідним формування комплексу таких *компетенцій*:

- *ключових*: якості особистості (ініціативність, активність, самостійність, креативність та інші загальнолюдські якості);

- *міжпредметних естетичних*: здатність особистості виявляти естетичне ставлення до перегляду чи персонажів; естетично оцінювати предмети та явища у різних сферах життєдіяльності;

- *предметних мистецьких*: здатність особистості до пізнавальної діяльності; творче самовираження особистості у певному виді мистецтва.

Вкрай *недопустимими принципами* в роботі над мультиплікацією вважаємо: стереотипність і шаблонність мислення; спрощення та звуження емоційних проявів; низький рівень індивідуальної активності тощо.

Аналіз багатьох наукових досліджень підтверджує – для того, щоб засвоєння в учнів певних понять та формування провідних компетенцій було свідомим, осмисленим, а не формальним, треба подбати про створення відповідних педагогічних та психологічних умов.

Оскільки в наукових дослідженнях існують різні тлумачення поняття "педагогічні умови", то необхідно конкретизувати його сутність. Так, Великий тлумач-

ний словник української мови розкриває "умову", як "необхідну обставину, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь" [1, с. 632]. У філософському розумінні умови визначають зовнішні обставини, які детермінують виникнення певного явища, результату цілеспрямованої діяльності. Без наявності таких обставин виникнення бажаного явища не буде закономірним. Термін "педагогічні" вказує на те, що означені обставини пов'язані з організацією навчально-виховного процесу, з тим зовнішнім середовищем, у якому відбувається пізнавальна та навчальна діяльність дітей, спрямована на формування в них певних знань, умінь і навичок тощо.

У контексті нашого дослідження ми виокремили основні психолого-педагогічні умови використання мультиплікації в навчально-виховному процесі. Вони не тільки детермінують результати морального виховання, мистецької освіти та художньо-творчого розвитку молодших школярів, а й об'єктивно забезпечують можливість їх досягнення. А саме:

- ✓ формування в учнів естетичного ставлення до мультиплікаційних фільмів і мотивації до їх перегляду;

- ✓ спрямування змісту програми мультиплікаційних фільмів на формування складових естетичного розвитку молодших школярів;

- ✓ впровадження ефективних форм, методів і прийомів використання мультиплікаційних фільмів у навчально-виховному процесі, спрямованих на реалізацію психологічних проявів у молодших школярів;

- ✓ використання методів стимулювання імпровізаційної активності молодших школярів у процесі роботи над мультиплікаційними фільмами.

На основі психолого-педагогічних умов ми розробили методичну систему роботи над мультиплікаційними фільмами, яку, вважаємо, можна застосовувати в навчально-виховному процесі із сучасними молодшими школярами. Орієнтиром у розробці методичної системи послугували наукові переконання "філософа мистецької ідеї", автора підручника "Педагогіка мистецтва" О.П.Рудницької: "мистецькі твори, звернені до сенсорної сфери, емоцій та почуттів людини, спрямовані на те, щоб "захопити" її, примусити співчувати та співпереживати" [8].

Методична система роботи над мультиплікаційними фільмами в початковій школі

1. Мотивація художнього інтересу до перегляду мультиплікаційного фільму.

2. Сприймання, аналіз-інтерпретація та оцінка переглянутого мультиплікаційного фільму:

- а) аргументування первинного особистісного емоційно-ціннісного ставлення до переглянутого твору мистецтва;

- б) естетико-мистецтвознавча пропедевтика;

- в) спостереження на елементарному рівні за особливостями художньо-образної мови твору;

- г) аналіз та оцінка моделі поведінки персонажів твору;

г) збагачення сенсорної та емоційно-почуттєвої сфери учня в процесі перегляду мультиплікаційного фільму.

3. Практична художньо-творча діяльність:

а) розвиток художнього мислення, уяви та інтуїції (*інтуїтивних здогадок, осяянь, інсайтів*);

б) колективна розробка форми художнього образу (*або сюжету, сценарію* тощо);

в) збагачення індивідуального художньо-естетичного досвіду учня.

4. Художньо-творча самореалізація:

а) аргументування вторинного особистісного емоційно-ціннісного ставлення до мультиплікаційного фільму з метою виховання потреби в художньо-естетичному самовдосконаленні відповідно до вікових можливостей;

б) презентація особистісно-значущого смислу анімації, співзвучного з життям та внутрішнім світом дитини.

Для прикладу, мотивації художнього інтересу до перегляду мультиплікаційного фільму може сприяти подібна скерована розмова вчителя з учнями.

— Діти, скажіть, чи любите ви подорожувати? Шкода тільки, що така нагода випадає нечасто. Подорож за маршрутом, який чекає на вас сьогодні, вам не запропонує жодне туристичне бюро. Бо подорож наша відбудеться у крижану країну, в якій серця її жителів злі, холодні, черстві. Тільки від вас залежить, яким залишиться ваше серце. Для цього вам потрібні уважні очі, щоб побачити гаму кольорів, відтінків та образи персонажів; уважні вухка, щоб почути музичний супровід, думки героїв, зрозуміти сюжет і простежити за поведінкою головних героїв Кая та Герди. Лише тоді ви зрозумієте, чому ця країна була настільки холодною, що там черствіли серця і душі людей.

Після сприймання мультиплікаційного фільму першочерговим вважаємо етап аналізу-інтерпретації, що є необхідною складовою в роботі з мистецькими творами загалом, зокрема — після відеоперегляду анімації. Надалі варто пропонувати учням аргументувати власне первинне емоційно-ціннісне ставлення до переглянутого анімаційного відео. На думку В.О.Сухомлинського, "дитина найкраще сприймає, осмислює й запам'ятовує знання тоді, коли вона їх переживає. Без емоційного ставлення до знань, без інтересу, подиву, задоволення, радості, захоплення, впевненості та інших позитивних переживань неможливе успішне навчання" [9, с. 369].

Можливо, що первинними емоціями будуть прояви злості та невдоволення окремими мультиплікаційними героями. В такому випадку важливо скерувати молодшого школяра не на засудження прояву агресії через персонажів, адже кожен має право бути сердитим чи невдоволеним, а на стимулювання дітей до усвідомлення природних причин агресії, тобто тих емоцій, які їх спричинили.

Естетико-мистецтвознавча пропедевтика має сприяти засвоєнню початкових знань учнів, елементарних

уявлень і понять про вид і жанр переглянутого твору мистецтва. Зокрема, державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів з інтегрованого навчального предмета "Мистецтво" передбачають орієнтування молодшого школяра у таких поняттях, як синтез мистецтв, мультфільм/анімація, вид, жанр, зображення, звук, колір, просторова та часова характеристика тощо.

Спостереження молодших школярів на елементарному рівні за особливостями художньо-образної мови твору допоможе їм впізнавати та розрізняти ліричний, комічний, фантастичний, героїчний, драматичний, епічний сюжети анімаційного фільму.

За нашими спостереженнями та аналізом окремих мультиплікаційних фільмів можемо переконливо стверджувати, що цей вид кіномистецтва — благодатний ґрунт для аналізу та оцінки моделі поведінки персонажів твору. Зауважено, що через 50 секунд перегляду мультфільму "Історія дівчинки, котра наступила на хліб", який режисер Алла Грачова презентувала за мотивами казки Ганса Христіана Андерсена, малим глядачам стає цілком зрозуміло, якою зухвалою себелюбкою є головна героїня — дівчинка Інґа. Модель поведінки нестерпного та ледачого хлопчиська із мультфільму "Нехочуха" діти зможуть проаналізувати вже після першої хвилини перегляду.

На етапі практичної художньо-творчої діяльності важливо розвивати художнє мислення, уяву та інтуїцію. Адже в процесі художньої творчості, особливо на етапі зародження задуму та формування образу, уява й мислення тісно взаємопов'язані. Уява, інтегруючи в собі емоційне та раціональне начало, всі пізнавальні процеси, поєднує зорове сприйняття реальності з відтворенням і трансформацією її в пам'яті та вибудовує моделі минулого, сьогодення, майбутнього. Головною функцією уяви, поряд зі здатністю до емпатичного бачення (занурення в об'єкт) та збереження досвіду в емоційно-образній формі (трансформація та видозмінення образів уявлень), є творча: створення нових образів і візуальних форм. Пронизуючи всі фази творчості, уява виконує роль інструмента мисленнєвого пошуку [2, с. 134].

За науковими переконаннями А.Маслоу, креативність художнього мислення необхідна для створення оригінальних художніх образів, нових або інших світів художньої реальності, здатних збагачувати духовні обшири особистості [4, с. 320].

Розробка форми художнього образу, за В.О.Моляко, передбачає: комбінування; аналогізування; символізацію; реконструювання [5, с. 87].

Надалі пропонуємо учням самим створити художні образи, сюжети, сценарії у колективній чи груповій художньо-творчій діяльності. Головне, щоб звичайні предмети явили для дитини незабутню красу образу, сюжету, події, яка стала видимою завдяки розмаїттю художніх технік, інструментів і матеріалів.

Існує спектр інструментів (пензлик, олівці, фло-мастери, різальні інструменти та ін.) та матеріалів (пластилін, кольоровий папір, дрiт, гудзики, кнопки, природні матеріали, крупа, чай... та ін., фарби, крейда, пастелі та ін.) для застосування учнями в процесі власної художньо-творчої діяльності.

Спостереження свідчать, що застосування нетрадиційних технік малювання та інших різноманітних засобів сприяють особистісно-розвивальному спрямуванню, забезпечують суб'єкт-суб'єктну взаємодію учнів.

Відповідно до вимог сучасної образотворчої підготовки учнів також рекомендуємо такі нетрадиційні техніки для художньо-творчої практичної діяльності:

1 клас	2 клас	3 клас	4 клас
кляксографія, техніка набризку, монотипія, аплікація, змішані техніки	плямографія, графографія, монотипія, акватипія, інші графічні, живописні та змішані техніки	гризайль, акварель "по мокрому", монотипія з графічним доопрацюванням, інші графічні, живописні та змішані техніки	графографія, плямографія, петриківський розпис, естамп, штампування, аплікація, колаж

Збагаченню індивідуального художньо-естетичного досвіду та художньо-творчій самореалізації молодшого школяра в системі роботи над мультиплікаційними фільмами сприятиме застосування педагогом комплексу специфічних методів, прийомів і технологій: ігрові методи; інтерактивні; проблемно-евристичні; методи й прийоми стимулювання асоціативно-образного мислення (*міжвидові мистецькі паралелі, аналогії, порівняння*); емоційгенні ситуації; діалог культур тощо.

Насамкінець вважаємо за необхідне — надати можливість висловити вторинне особистісне емоційно-ціннісне ставлення до мультфільму, аби виховати потребу до художньо-естетичного самовдосконалення та особистісного зростання молодшого школяра.

Свого часу Симеон Полоцький застерігав: "Найбільше треба охороняти дітей від поганих видовищ, бо як не личить гидке вимовляти, так і бачити...". Це звернення ми з упевненістю можемо адаптувати до

анімаційного матеріалу. На цій підставі до перегляду молодшими школярами рекомендуємо добірку мультиплікаційних фільмів за Програмою інтегрованого курсу "Мистецтво" для учнів 1–4 класів (автори: Л.М.Масол, О.В.Гайдамака, Н.В.Очеретяна, О.М.Дмитренко) [6, с. 270–295].

Підсумовуючи, наголосимо, що реалізація виокремлених нами концептуально-методичних основ роботи над мультиплікаційними фільмами в початковій школі — вимога часу й потребує комплексного підходу. Перспективну подальшу досліджень вбачаємо в експериментальній перевірці психолого-педагогічних умов використання мультиплікації в навчально-виховному процесі з молодшими школярами та методичних розробках для вчителів-практиків за оптимальною мультиплікаційною продукцією.

Л і т е р а т у р а

1. *Великий* тлумачний словник сучасної української мови (з дод. допов. та CD) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К., Ірпінь: ВТФ "Перун", 2009. — 1736 с.
2. *Ермолаева-Томина Л. Б.* Психология художественного творчества / Л. Б. Ермолаева-Томина. — Академический проект. — 2003. — 304 с.
3. *Корінний М. М.* Короткий енциклопедичний словник з культури / М. М. Корінний, В. Ф. Шевченко. — К.: Україна, 2003. — 384 с.
4. *Маслоу А. Г.* Дальние пределы человеческой психики / А. Г. Маслоу. — СПб.: Евразия, 1997. — 430 с.
5. *Моляко В. О.* Проблемы психологии творчества и разработка подхода к изучению одаренности / В. О. Моляко // Вопросы психологии. — 1994. — № 5. — С. 86–95.
6. *Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1–4 класи.* — К.: Видавничий дім "Освіта", 2011. — 392 с.
7. *Проект Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про захист суспільної моралі" (щодо державного нагляду (контролю) у сфері захисту суспільної моралі)".* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.moral.gov.ua/
8. *Рудницька О. П.* Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний посібник / О. П. Рудницька. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2005. — 360 с.
9. *Сухомлинський В. О.* Вибрані твори в 5-ти т. Т.4. / В. О. Сухомлинський. — К., "Рад. школа", 1976. — 640 с.

Гордійчук О.Є. Концептуально-методичні основи роботи над мультфільмами в початковій школі як вимога часу. Автор публікації визначає термінологічне поле окресленої теми та презентує концептуально-методичні основи роботи над мультиплікаційними фільмами в початковій школі, а саме: провідні принципи та психолого-педагогічні умови використання мультиплікації в навчально-виховному процесі з молодшими школярами; методичну систему, комплекс специфічних методів і прийомів роботи над мультиплікаційними фільмами в початковій ланці освіти та компетенції, якими внаслідок цього оволодіватимуть молодші школярі.

Ключові поняття: мистецько-синтетична змістова лінія, мультиплікаційні (анімаційні) фільми.

Гордійчук О.Е. Концептуально-методические основы работы с мультфильмами в начальной школе как необходимость времени. Автор публикации определяет терминологическое поле обозначенной темы и представляет концептуально-методические основы работы над мультипликационными фильмами в начальной школе, а именно: ведущие принципы и психолого-педагогические условия использования мультипликации в учебно-воспитательном процессе с младшими школьниками; методическую систему, комплекс специфических методов и приемов работы над мультипликационными фильмами в начальной школе и компетенции, которыми в итоге овладевают младшие школьники.

Ключевые понятия: художественно-синтетическая содержательная линия, мультипликационные (анимационные) фильмы.

Gordiychuk O.E. Conceptual and methodological foundations working on animated films in elementary school. By publishing field defines terminology designated topic and presents conceptual and methodological foundations working on animated films in elementary school, namely leading principles of psychological and pedagogical conditions of use of animation in the educational process with younger students; methodical system, a set of specific methods and techniques work on animated films in the initial link education and competence, which younger students in their result.

Key words: art and synthetic content line, cartoons (animated) films.